

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

Szamota István. † A Magyar Nemz. Múzeum könyvtárának egyik szép képzettségű fiatal tisztviselője, *dr. Szamota István* könyvtári segéd f. évi november 21-én 28 éves korában öngyilkos kézzel véget vetett életének. A korán elhunyt ifjú tudósban a Magyar Nemz. Múzeum tisztikara legtevékenyebb tagjainak egyikét, a szaktudomány a legszebb reményekre jogosító munkását vesztette el. Szamota egy évvel ezelőtt lépett be a múzeum tisztviselőinek kötelekébe; azelőtt a m. kir. országos levéltárban gyakornoki állást foglalt el. Mindkét intézet kebelében a legszebb képzettségű szakérok közé tartozott, a tudományosság terén pedig oly nagy munkásságot fejtett ki, melynek eredményei ifju kora daczára el nem muló emléket biztosítanak nevének. A régi magyar földrajzi irodalom terén felmutatott, kezdetnek igen szép sikerű kísérletek után a magyar nyelvészet középkori anyagának felkutatásában találta meg munkásságának legméltóbb tárgyát. A Magyar Tud. Akadémiától megbízást nyerve a középkori oklevelek magyar szókincsének összegyűjtésére, egymás után kereste fel a hazai levéltárakat s vizsgálta át azoknak okleveleit, hogy a bennök elszórt magyar szavakat kijegyezze s belőlük a magyar nyelv legrégebb anyagát rekonstruálja. Anyagának legnagyobb része együtt volt, s a mutatóvány, mit »A tihanyi apátság alapító oklevelei mint nyelvemlék« címmel belőle a M. Tud. Akadémiában bemutatott, a legnagyobb várakozást keltette fel évek során törhetetlen buzgalommal folytatott munkálkodásának eredménye iránt. A Magyar Tud. Akadémia azzal adott kifejezést a fiatal tudós iránt táplált elismerésének, hogy ez év folyamán irodalom-történeti bizottságának külső tagjává választotta. A szomorú elhatározás, mely a fegyvert kezébe adta, s melynek oka örökös rejtély marad mindenki előtt, véget vetett a hozzá fűzött reményeknek. Temetése, melyen a Magyar Nemz. Múzeum tisztviselői testületileg vettek részt, november hó 24-én általános részvét között ment végbe. Nyugodjék békével.

Kitüntetés. Dr. Pauler Gyula m. kir. országos főlevéltárnoknak ő cs. és apostoli királyi felsége f. évi november hó 8-án kelt legmagasabb elhatározásával a miniszteri tanácsosi czímet és jelleget adományozta.

Az év halottjai. Az 1896-ik év a magyar bibliografia történetében szomorú emléket hagy maga után. Azon jeles férfiak között, a kik az év lefolyása alatt befejezték e földön pályájukat, a magyar bibliografia több oszlopos tagját veszítette el. *Dankó József*, a finom ízlésű könyvgyűjtő, 1895 január 14-én halt meg Pozsonyban. Néhány héttel később, márczius 9-én követte őt a sirba ugyane város második nagy könyvgyűjtője, *Lanfrancóni Grazioso Enea*, a ki bár idegen nemzet szülőtte volt, testben, lélekben, tudományos törekvéseiben hű fia lón második hazájának, Magyarországnak s a magyar kultúra páratlan becsü emlékeit gyűjtötte össze gyűjteményében, mely azóta, hála a kormány bőkezűségének, a nemzet tulajdonává vált. A harmadik halott *Barna Ferdinánd*, a nemz. múzeum könyvtárának nyugalomba vonult t. öre, 71 éves korában, július 21-én hunyta le szeit az örök álmra. Erdemeit e helyütt felesleges felujtítani, elválhatatlanul össze vannak azok forrva a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárának történetével, melynek egész élete munkásságának legjavát szentelte. A legutolsó vesztéségről, mely néhány héttel ezelőtt a múzeumi könyvtárt *Szamota István* elhunytával sújtotta, e füzet más helyén emlékezünk meg. Mindnyájan a tudomány halottjai ök; életüket a könyveknek szentelték, haláluk pótolhatatlan vesztéség a hazai könyvtári ügyre, melynek amúgy is csekély számú munkásai fájdalommal látják leglelkesebb bajtársaikat kidőlni soraikból.

Könyvtárnokok értekezlete. A hazai közművelődési és tudományos egyletek kiküldötteiből alakult országos múzeum- és könyvtár-bizottság tudvaleg nagy tevékenységet fejt ki a vidéki múzeumok és könyvtárak szervezése érdekében és *Wlassics Gyula* vallás- és közoktatásügyi miniszter arról a nagy jelentőségről, a mit a bizottság e működésének tulajdonít, az által tett bizonyosgot, hogy az 1896. évi költségvetési előirányzatban 15,000 frtot vett fel vidéki könyvtárak és múzeumok létesítésére és állandó érintkezést létesítve a vallás- és közoktatásügyi miniszterium és a bizottság között, annak közvetítése végett *Szmrecsányi Miklós* osztálytanácsost bízta meg képviselétével. A minisztert ez elhatározásában az a törekvés vezette, hogy a vidéki múzeumok és könyvtárak szervezésének ügyét állami felügyelet alatt egységes alapokra fektesse és e nagyfontosságú kulturális mozgalomban az illetékes szakemberek befolyását hivatalos uton biztosítsa. Ez adott alkalmat *Porzsolt Kálmánnak*, a bizottság titkárának, hogy a budapesti nagy könyvtárak vezetőit és tisztviselőit könyvtárnoki értekezletre hívja össze, abból a czélból, hogy a bizottságnak a közművelődés terjesztését czélzó munkásságát szakavatott tanácsaikkal támogassák. Az értekezlet december 4-én az egyetemi könyvtár helyiségében *Szilágyi Sándor* elnöklete alatt s a vallás- és közoktatásügyi miniszterium képviselőjének, *Szmrecsányi Miklós* osztálytanácsosnak jelenlétében tartott meg. A fővárosi könyvtárak részéről *dr. Fejérfataky László* múzeumi könyvtári igazgató-őr, *Heller Ágost*, a M. Tud. Akadémiai főkönyvtárnoka, *Pauler Gyula* min. tanácsos, orsz. főlevéltárnok, *dr. Aldásy Antal*, *Dedek Crescens Lajos*, *dr. Erdélyi Pál*, *Jankovich Antal*, *dr. Küffer Béla*, *Kudora Károly*, *Máté Sándor*, *dr. Schönherr Gyula*, *dr. Sebestyén Gyula* és *Szinnyei József* vettek részt a tanácskozásban. A múzeum- és könyvtár-bizottságot *Porzsolt Kálmán* titkár képviselte. Az értekezlet tárgyait ként a Porzsolt Kálmán titkár által kibocsátott meghívón a következő pontok szerepeltek: 1. Községi könyvtárak. 2. Iskolai könyvtárak. 3. Vándorkönyvtárak. 4. A könyvtárak felügyelete. 5. Könyvtárnoki tanfolyam. 6. Könyvtárnokok helyzete. Az értekezlet azonban csupán a három első pontot vette tárgyalás alá, egy későbbi, szorosan a könyvtárnokok testületének kebeléből megindítandó akciónak kívánva fentartani a többi kérdések tárgyalását, melyek sikeres megoldása csakis a könyvtári ügy fejlettségének a mainál előhaladottabb stádiumában remélhető. A tanácskozás tárgyául elfogadott kérdésekben sem jutott, kellőleg előkészített javaslatok hiányában, konkrét eredményre, s hosszabb eszme-

csere után a külön csoportokba tartozó törvényhatósági, községi, iskolai és vándor-könyvtárak szervezésének tanulmányozására egyes szakértőket kért fel, és pedig a törvényhatósági könyvtárakra *Küffer Bélát*, a vándorkönyvtárakra *Erdélyi Pált*, az iskolaiakra *Sebestyén Gyulát* és a községi könyvtárak ügyére *Dedek Cr. Lajost*. Az ezek véleményény jelentése kapcsán előterjesztendő javaslatokat az értekezlet egy későbbi ülésen fogja tárgyalás alá venni s annak eredményei alapján az orsz. múzeum- és könyvtár-bizottság a szóban forgó könyvtárak számára általános szervezeti és használati szabályzatot fog a miniszterium elé megerősítés végett felterjeszteni. Sz.

Dankó József könyvtárának sorsa. Néhai Dr. Dankó József pozsonyi prépost könyv- és metszettárának aukciója Kende S. bécsi antiquariátusa vezetése alatt f. é. június 24. — július 12. napjaiban ment végbe. Az aukció eredménye, tekintettel arra, hogy Dankó könyvtára java részéről — az ősnymtatványok, kéziratok, Hungarica és nagyobb theologica csoportjairól végrendeletileg intézkedett, — mindenkép kielégítőnek mondható, a mennyiben a könyv-és metszettár hátramaradt részeért közel 18,000 frt folyt be a kongrua-alap javára. A fizetett nagyobb árak közül említendőek: Jahrb. d. Kunsthist. Sammlungen des A. H. Kaiserhauses. 1—15. köt. 458 frt. Leitner, Die hervorragenden Kunstwerke der Schatzkammer d. oest. Kaiserhauses 75 frt. Mittheilungen d. k. k. Central-Commission, 1856—94. 139 frt 50 kr. Pinder, Speculum passionis Jesu Christi 1507. 124 frt. Repertorium f. Kunstwissenschaft, I—XI. k. 82 frt. Tory, Champfleury, Paris, 1529. 103 frt. Weigel u. Zestermann, Die Anfänge d. Druckerkunst 50 frt. Brunet, Manuel du libraire, 80 frt. Ceriani, Monumenta sacra. 62 frt 50 kr. Didot, Catalogue. 6 k. 32 frt 20 kr. Ducange, Glossarium 7 k 85 frt 50 kr. Maittaire, Annales 40 frt 50 kr. Muther, Die Deutsche Bücherillustration 49 frt. Hain, Repertorium 50 frt. Panzer, Annalen 2 k. és a függelék 31 frt 50 kr. Rooses, Christoph Plantin 61 frt. Wurzbach, Biogr. Lexikon 80 frt 50 kr. Bubits, Cornaro Frigyes jelentései 25 frt. Gregorovius, Gesch. d. Stadt Rom 44 frt. Knauz, Monumenta 20 frt. Monumenta Vaticana Hungariae 42 frt 50 kr. Wagner, Delineatio provinciarum Pannoniae 30 frt. Nyéki Vörös Mátyás imakönyve (magyar kézirat a XVII. sz. elejéből) 71 frt. Daniel, Thesaurus hymnologicus 46 frt. Dankó, Vetus hymnarium Hungariae 23 frt. Dreves, Analecta hymnica 41 frt 50 kr. Roskoványi művei 200 frt. Dankó könyvornamentikai gyűjteménye 830 frton, ex-libris-gyűjteménye 269 frt 50 kron kelt el. A metszetek közül a következők érték el nagyobb árakat: Dürer, A kis feszület 120 frt. Szt Hubert 100 frt. A nagy szerencse 51 frt. A kis passió 50 frt 50 kr. A nagy oszlop 51 frt. Himzési minták, 6 lap 204 frt. A kézirajzok és képek közül Steinkl, két aquarellje 303 frt. Dobyaschoffsky, Magyarországi Szent-Erzsébet 100 frt. XVI. századbeli német iskola, Krisztus búcsúvétele 132 frt. Fényképgyűjtemény, 2000 lap 600 frt. K.

Istvánffy Pál egy könyve. Ismert dolog, hogy Istvánffy Pál, az első magyar novella-író, a paduai egyetemen végezte tanulmányait. Ottan időzésének emlékét őrzi *Cicero Tusculanae quaestiones* cz. műve 1510-ben, Velencében, Philippus Pincius Mantuanusnál megjelent kiadásának birtokomban levő példánya is. A csinosan illusztrált könyvnek, (melyet kiadója Philippus Beroaldus tanítványának Csulai Fülöpnek ajánlott) címlapján egy tanítványai közt ülő tanár látható fametszetben; a tanár asztalán egy üres mondat-szalag van, ebbe csinos apró betűkkel van beleírva: *pauli istvanffy*. Hogy Istvánffy e művet szorgalmasan használta, azt mutatják a sorok közé írt számos, ma már alig olvasható jegyzetei, melyek az egész könyvön át láthatók. A könyvet azonban Istvánffy, úgy látszik, Olaszországban hagyta, mert az egy velencei antiquariustól került birtokomba. *Varju Elemér*.

Könyvvizsgálat a Rákóczi-korban. I. Lipót, mint tudjuk, úgy Magyarországon, valamint Erdélyben, már az 1690-es években életbe léptette — szokása szerint önkényesen, rendeleti úton — a *censurát*, a sajtótermékek előleges megvizsgálását. Az ő censorai leginkább jezsuita-atyák valának. A Lipót önkényuralma által sarkaiból kiforgatott ősi alkotmány és nemzeti

önállóság visszavívására II. Rákóczi Ferencz zászlót emelvén, csakhamar mindkét haza lakossága melléje állott, s egynehány, császári őrséggel meg-
rakott erősség kivételével, őt uralá az egész ország.

Rákóczi a szabadságért fogván fegyvert: természetesen a sajtót is szabadon engedte működni, sőt derekasan föl is használá. Így folyt le több év, az újra életbe lépett sajtószabadság virágzásával: mert a kurucok nem gyakoroltak censurát. Nyomatott kiki, amit akart. Mignem e sajtószabadsággal az 1706-ik évi békealkudozások félbeszakítása után némely, titokban császári érzelmű könyvnyomdatulajdonos — név szerint a nagyszombati jezsuita-akadémia nyomdájának urai — annyira visszaéltek, hogy Rákóczit és a Confoederált magyarokat galádúl támadó, ócsárló gúnyiratokat is kinyomattak, vagy újra lenyomatván, a fejedelem és Confoederatio hívei között terjesztették; mint pl. a »*Fenestra Camerae Obscurae Rákóczianae*« című irányzatos férczművet, stb.

De ez már több volt a soknál s a szövetségi kormánytanács tagjainak szemet szúrt. És minthogy e magas tanács Rozsnyón, 1707 január 21-kétől február 5-kéig üléseket tart vala: a sajtó által üzött eme túrhethetlen politikai visszaélés ügye is szóba hozott ezen ülések egyikén, a február 3-ikén. A megvitátás eredménye az lón, hogy az országtanács szükségesnek találá az előleges könyvvizsgálatot a Confoederatio országgrészei területén visszaállítani s annak gyakorlását vallási, erkölcsi, társadalmi műveknél, tankönyveknél stb. a senatorok — mint legfőbb őrállók — önmaguk vállalták el ketten-ketten, a tisztán politikai vagy katonai munkákra nézve pedig a fejedelemnek és udv. kancelláriájának, s illetőleg Bercsényi fővezérnek tarták fenn.

A vörösvári Rákóczi-Aspremont-Erdődy-levéltárban a rozsnyai senátus-ülések jegyzőkönyvei fennmaradván, a febrár 3-ikiből az ezen ügyre vonatkozó pontokat íme közöljük:

»*Recurrente negotio scommaticarum impressurarum, cavetur: ne ulla typographia recentes libros controversisticos, multomagis scommaticos et animorum abalienativos (t. i. a Confoederatiótól) imprimere audeat. Si tamen quid imprimendum necesse foret: editionem illam duo domini senatores, — illius cuius editio fuerit religionis, — diligenter prius revideant, approbent, et approbatam typis mandari permittant. Quodsi autem quis ex dominis senatoribus librum scommaticum, animorumque distensionem causantem pro impressione subscribere praesumeret: eo facto vitiorum Confoederationis incurret.*

Quod attinet acta politica ac bellica: illa cum permissione suae serenitatis, — imo bellica etiam cum consensu excellentissimi supremi generalis (Bercsényi) imprimi poterunt.

Antiqui porro authores seu eorum libri reprimi non vetantur.«

A kormánytanács e végzése bizonynyal megküldöttet, kötelező mihez-tartás végett, a Confoederált Rendek területén létező valamennyi nyomdának.

Thaly Kálmán.

Ki volt Farinola Bálint? Folyóiratunk múlt évi 4-füzetében, a 345. lapon — s — m egy protestánsok részére 1581—82 között nyomtatott evangéliumok könyv czimlap nélküli példányát ismerteti, melynek nyomdásza magát *Valentinus Farinola* néven nevezi meg s Bornemissza Péterről úgy emlékezik meg, mint uráról. Ki ez az addig nem ismert magyar könyvnyomtató, ezt a kérdést a közlő eldöntetlenül hagyta s csupán annyit gyanít, hogy Farinola vagy Bécsben, vagy Debreczenben működött. *Firtinger Károly*, a régi magyar bibliografia szorgalmas művelője, a Magyar Nyomdászati f. évi 10. füzetében beható kutatás alá véve a kérdést, arra az eredményre jutott, hogy Farinola Bálint nem más, mint Mancskovics Bálint nyomdász, a kinek könyvnyomdájából Szabó Károlynál az 1581. és 1584. évekből három termék van ismertetve. (R. M. K. I. 196. 208. 209. sz. a.) Föltevését a két személynév azonos jelentésére alapítja. Ugyanis a Farinola szó lényege farina, a mi annyi mint liszt. Ugyanezen szóból képződik az állítólag Lengyelországból hozzánk szakadt Mancskovics neve; a

lisztnek lengyel elnevezése t. i. maçzka, annyi mint finom minőségű liszt, lángliszt, keményítő. Ezen maçzka szó pedig kiejtetik ilykép: mancska; ha most ehhez hozzáfűzzük a személyesítő -vics ragot, úgy kész a Mancskovics név. Mancskovics Bálint tehát korának divatja szerint Farinola latin nevet vett föl időközönként. Az a körülmény, hogy Farinola az ajánló levélben Bornemissza Pétert urának nevezi, szintén megerősíti e föltevést. Hogy Bornemissza legutoljára Detrekön működött, azt legutolsó nyomtatványának kolofonjából és Farinola ajánlatából is tudjuk. Ámde Mancskovics Bálint szintén azt mondja magáról Sibolti Demeter Végasztaló Könyvecskéjéhez (R. M. K. I. 208.) 1584 június 24-én írt ajánló levelében, hogy 1584-ben Detrekön tartózkodott. A rövid időköz ez ajánlólevél kelte és Bornemissza utolsó nyomtatási dátuma (1584 márczius 25) között s a két név: Farinola és Mancskovics jelentésének egyezése mellett a személyazonosságot kétségtelenné teszi a belső típusok egyezése is, de főleg az a körülmény, hogy Mancskovics ugyanannak a Gyarmati Balassa Istvának ajánlja munkáját, a ki Bornemissza Péter pártfogója volt. Firtinger további fejtegetésében e felfedezés alapján bíralt alá veszi Szabó Károlynak azt az állítását, hogy Mancskovics valamennyi nyomda terméke Galgócson nyomtatott s annak a nézetének ad kifejezést, hogy az a 3 nyomtatvány, a melyet eddig Mancskovicstól ismerünk, a most felfedezett Farinola-féle nyomtatvánnyal együtt Detrekön látott napvilágot. Tekintve azt, hogy Mancskovicstól Bornemissza halála előtt is birunk nyomtatványt, a mi arra enged következtetni, hogy már előbb is működött önállóan, s tekintettel Bornemissza Péter vándor életére is, e kérdés teljes eldöntését további kutatásoktól kell várunk. Farinola és Mancskovics személyazonosságának megállapítása azonban kétségkívül Firtinger érdeme és mi csak örülhetünk a felett, hogy e becses bibliografiai felfedezésre folyóiratunk közlése szolgáltatott alkalmat.

Sch. Gy.

A nemzeti múzeumi könyvtár Corvin-kódexeinek száma. A *Pallas nagy Lexikona* X. kötetében *Csontos János* 24 lapra terjedő cikkben ismerteti Mátyás király könyvtárának maradványait. Dolgozatában a jelenleg ismeretes Corvin-kódexek számát megállapítva, azt állítja hogy a Magyar Nemz. Múzeum könyvtárában 15 Corvin-kódex őriztetik. Ez nem felel meg a valóságnak. *Csontos János* a Magyar Nemz. Múzeum könyvtárának 1885/86-ról adott jelentésében, mely a Magyar Könyv-Szemle 1886-iki évfolyamában jelent meg, a Trotti könyvtár Corvin-kódexének megvásárlásáról beszámolva, maga mondja: »*Ismeretes, hogy a hazai gyűjteményekben ekkorig 26 kétségtelen Corvin-códex őriztetett, melyekből 7 a Nemzeti Múzeum . . . könyvtárára esik . . . E kézirattal (értve a Trotti-könyvtárból megvásárolt kódexet) a múzeumi könyvtár Corvin-códexeinek száma 8-ra emelkedett.*« 1886 óta a könyvtár Corvin-kódexeinek száma tudvalevőleg csak a két modernai kézirattal gyarapodott, melyeket ő felsége a király 1891 május 6-án kelt elhatározásával ajándékozott a Magyar Nemz. Múzeumnak. A múzeumi könyvtárban tehát nem 15, hanem 10 Corvin-kódex őriztetik. Ezek a következők. 1. *Cod. Lat. nr. 160. Q. Curtii Rufi Historia Alexandri Magni. 2. Cod. 1. lat. nr. 257. Sallustii Crispi Bellum Catilinarium et Bellum Jugurthimum. (Mindkettő Jankovich Miklós gyűjteményéből.) 3. Cod. Lat. 121. S. Augustini Liber de civitate Dei. 4. Cod. Lat. 234. Polybii Libri historiarum. 5. Cod. Lat. 241. Plauti Comoediae. 6. Cod. Lat. 281. Georgii Trapezuntii Libri Rhetorici. (Mind a négy a török szultán könyvtárából, Konstantinápolyból. Ő felsége a király ajándékozta 1869 december 13-án.) 7. Cod. Lat. 198a. Joannis Scholastici Opera. (Farkas Lajos könyvtárából. Megvétel 1873 december 10-én.) 8. Joannis Damasceni Sententiae etc. (Trotti örgrófnő milanoi könyvtárából. Megvétel Ulrico Hoepli milanoi könyvkereskedőtől 1886-ban.) 9. S. Joannis Chrysostomi Omeliae. 10. S. Hieronymi Commentaria in epistolas b. Pauli ap. (Mindkettő a modenai hercegi könyvtárból. Ő felsége a király ajándékozta 1891-ben.)*

D.